

ROMANUL TEATRAL

de
Mihail Bulgakov

Se pare că relația spirituală, de lungă durată, dintre Mihail Bulgakov și Teatrul Academic de Artă din Moscova începe să cunoască disoluția din momentul în care intră în repetiții piesa sa intitulată *Cabala bigoților*, prin care aducea în contemporaneitate figura și universalitatea creatoare a lui Molière. Despre concepția și construcția acestei piese, Stanislavski se exprima astfel: „Să dedici un act și jumătate morții eroului, care nu se împotrivesc sortii, *nu este just* (s.n.). Nu are nici o noimă să urmărești, timp de un act și jumătate, prăbușirea unui om oarecare, și cu atât mai puțin prăbușirea unui genial scriitor, gânditor și inovator al epocii sale...“ Această sentință, ca și însăși maniera de lucru a regizorului — autentic șef de școală, dar care, absolutizând unele procedee, a ajuns inevitabil la dogme — au constituit posibilele mobiluri ale acelei disoluții. Om de teatru, sub multiplele particularități ale acestei expresii: autor dramatic, asistent de regie și actor (în roluri episodice), Bulgakov a trăit intens momentul de așezare al teatrului sovietic, iar acțiunea cărții sale vizează primele două decenii după Revoluția din Octombrie. Dintr-o astfel de experiență s-a cristalizat, în formula insolită, poetică teatrală a scriitorului, disimulată sub titlul „Roman teatral“. Aici colaborează evident prozatorul de substanță realistă și umoristul cu paletă de mare bogăție cromatică.

Eroul romanului este umilul corector al unei publicații moscovite, Serghei Leontievici Maxudov. Motivul „omului mărunț“ este adus din literatura rusă clasică în cea modernă; acestui personaj i se poate atribui și una din fațetele eroului kaskian — aceea uimire de sine și de tot ce se petrece în jurul său, așadar, o proiecție în existență a unei discontinuități onirice. Dar Maxudov dorește, mai mult ca orice, ieșirea din anonim. Una din soluții i se pare a fi *literatura*. Un roman pare să-l lanseze, același roman care îi va prileji relația cu teatrul. Plasat pe orbită, Maxudov își execută mișcarea de revoluție cu înconștiența corpurilor cerești, neștiutoare și nevinovate de sis-

temul la care participă. Luat de vârtej, asistă detașat la cele ce se petrec în jurul său, nu fără a înregistra traiectoria capricioasă a întâmplărilor. Destinul său de proaspăt autor dramatic, prin conjunctură, se derulează exclusiv în scopul de a scoate la lumină stări de fapt concludente pentru mișcarea teatrală a acelor ani. Am putea considera cartea lui Bulgakov o fabulă din lumea euliselor, lume căreia i se pot atribui astfel, prin înversiune, atitudini umane. *Directori de teatru* ruginiți în scheme vechi, adaptându-se unor tipare noi doar la nivelul sloganurilor stereotipe însușite mecanic; *actori sclerozați ca talent* oprți, ca un ceasornic vechi, la momentul când Ostrovski (clasicul!) le spusese un „Foarte bine!“ condescendent; *birocratismul* și *funcționarismul* care încăcă — oriunde și oricând — arta; *nepotismul* și *lanțul slăbiciunilor* funcționând ca un mecanism perfect pus la punct; *demagogia* și o întreagă etică falsificată, alterată, toate culminând cu obligația autorului de a se supune obiecțiilor incompetente... sînt numai câteva din tarele semnalate de Bulgakov.

Faptul că totul îmbracă haina *satirei* — nu lipsită de oarecare bonomie — face ca „Romanul teatral“ să potențeze valoarea unei poetici normative cu aceea de autentică operă literară. Etical apare aici revelat, cu lumina și umbrele sale, prin intermediul esteticului, a cărui acțiune poate fi adesea mai eficientă, tocmai prin morala *implicată*. Mihail Bulgakov a considerat, se pare, că *anecdoticul*, în costum bufon, cu replică spirituală și caustică uneori, mobilează cu efect mai imediat golurile inevitabil existente într-un arid sistem de didahii estetice.

Nu vom urmări o prezentare completă a continutului lucrării, întrucît n-am face decît să îl frustrăm pe cititor de savoarea acestor pagini.

De aceea, încheiem subliniind doar faptul că, în „Romanul teatral“, personaje, întâmplări, caractere și atitudini *există* numai pentru ca să transfere spiritul cititorului pe planul conceptelor, al sintezei teoretice, în mod indirect, evitîndu-se astfel teoretizarea inexpressivă, cu efect diluat.

O ultimă precizare se impune: în ansamblul operei lui Mihail Bulgakov — despre care aflăm că abia în 1966, în urma constituirii unei comisii pentru preluarea moștenirii sale literare, avea să fie oferită marelui public — „Romanul teatral“ nu constituie o piesă de rezistență, egală unor capodopere, cum aveau să fie considerate romanele sale „Garda Albă“ și mai ales „Margareta și Mesterul“, aceasta din urmă o ingenioasă parafrază a temei faustiene, aplicată în condițiile istorico-geografice ale unui alt punct cardinal.

Mona Iuga